

УДК 378:004.41-051:37.015.31-021.464]:001.4

Варава Ірина Павлівна,
викладач історії та філософії коледжу інформаційних технологій та
землевпорядкування Національного авіаційного університету,
varavairina8@gmail.com

Україна, м. Київ

ПОНЯТІЙНЕ ПОЛЕ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-ПРОГРАМІСТІВ ДО ФАХОВОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті обґрунтовано сутність поняття самовдосконалення, як ключового аспекту в досягненні найвищого рівня професійного та особистісного зростання та проведено порівняльний аналіз дефініцій «саморозвиток» і «самовдосконалення». Здійснено аналіз наукових поглядів на суть основних дефініцій дослідження, зокрема «професійний саморозвиток» та «професійне самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів» і, що найважливіше, визначено компоненти теоретичної моделі формування готовності до фахового самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів, та їх зміст.

Ключові слова: «саморозвиток», «професійний саморозвиток», «самовдосконалення», «професійне самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів», «модель», «теоретична модель».

Система вищої освіти є одним із головних соціальних інститутів, покликаних забезпечити якісне входження молодого покоління в сферу суспільних відносин. Сьогодні для цього створена нормативно-правова база, зокрема, прийнято Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 затверджено перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, запроваджено Національну рамку кваліфікацій (2011 р.).

Підготовка техніків-програмістів здійснюється в закладах фахової передвищої освіти в умовах інтенсивного розвитку інформаційного суспільства, коли відбувається активний розвиток мобільних технологій, створення відкритого цифрового контенту, з'являються віртуальні освітні ігрові технології, для навчання використовуються соціальні мережі та ін. Таким чином, сьогодні актуалізувалась необхідність у якісно новій підготовці фахівців, яка має дати можливість поєднувати фундаментальність професійних базових знань із інноваційністю мислення і практико-орієнтованим, дослідницьким підходом для вирішення конкретних освітніх проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковців давно цікавила проблема професійного самовдосконалення людини та в різний час і під різними кутами зору вони розглядали цей феномен. Фундаментальні дослідження, які є теоретичною базою вивчення стратегій професійного саморозвитку майбутніх техніків-програмістів, висвітлені у працях, присвячених особливостям життєвих стратегій, проектуванню життєвого шляху особистості (К. Абульханова-Славська, О. Васильєва, О. Вороніна, , Г. Дмитренко, Л. Регуш, Т. Резнік, Ю. Резнік, С. Рубінштейн, М. Семиліт, В. Семиченко, С. Степанова, Э. Фром та інші); положення гуманістичної психології щодо саморозвитку і самоактуалізації особистості розкриті у роботах А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла). Вагомий внесок у теорію самопізнання і «Я-концепцію» зробили: Р. Бернс, Л. Божович, І. Кон, В. Маралов, В. Слободчиков та ін. Серед них найвідомішими є роботи учених-педагогів: І. Беха, Н. Гузій, С. Дружилова, В. Загвязинського, І. Зязюна, Н. Кухарева, Л. Литвинюк, В. Лозового, Т. Лучкиної, А. Маркової, Г. Наливайко, О. Прокопової, В. Радула, Т. Северіної, І. Сидоренко. В педагогічних дослідженнях С. Сисоєвої, Л. Сущенко, Г. Балла, Д. Белухіна, А. Бодальова, С. Величко, І. Донцова самовдосконалення розглядається як процес, що об'єднує в собі мотиви, інтереси і ціннісні орієнтації особистості. Формування

компетентності саморозвитку особистості як основа підготовки майбутнього фахівця досліджувалось вченими: Є. Климовим, Л. Колісник, Л. Куликовою, В. Мараловим, А. Маслоу, Б. Мастеровим, Л. Мітіною, а також ученими-філософами: О. Бурлуки, Ю. Коваленко, М. Ценко. Їх праці допомагають сформуванню більш точне розуміння фахового самовдосконалення і мають відмінні наукові позиції.

Проте проблема фахового самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів дослідниками не порушувалась.

Метою статті є аналіз наукових поглядів на суть основних дефініцій дослідження, зокрема «саморозвиток», «професійний саморозвиток», «самовдосконалення», «професійне самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів» як теоретичної основи формування здатності майбутніх техніків-програмістів до фахового самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. За логікою нашого дослідження насамперед розглянемо дефініцію «саморозвиток» яка є найбільш наближеним й загальноживаним конструктом. Зрозуміло, що процес саморозвитку складається в свою чергу з певної структури, має свої етапи, які багато в чому подібні до процесу самовдосконалення. Більшість вчених вважають, що обидва процеси розпочинаються з визначення початкових, «стартових умов» вивчення реального стану здатності людини до процесів самопізнання. До XIX ст. ключовим чинником саморозвитку науковці вважали самопізнання, в результаті якого людина мала можливість самовизначитися у своїй діяльності і реалізувати на практиці особистісні можливості. Згодом, у XIX ст. змінився світогляд людини, а тому змінилися і механізми саморозвитку особистості, особливого значення набуває реалізація індивідуальної творчої діяльності особистості [14].

Дослідник Ю. Орлов доводить, що самопізнання здійснюється не заради пошуку істини, а заради певних цілей, зокрема для

самовиховання, Мається на увазі, що процес формування себе людиною здійснюється відповідно до власних намірів. Дещо по іншому розуміє самовиховання І.Шаповалова, стверджуючи, що це певний тип ставлення, вчинків, дій до самого себе і власного майбутнього з точки зору відповідності певному ідеалу [23].

У ХХ ст. наукові дослідження «червоною ниткою» пронизує питання взаємодії духовності й реальності, розкриття і самореалізації творчих здібностей, роль творчого індивідуального початку в саморозвитку особистості, значення для саморозвитку віри, духовності, і, особливо, відповідальності як однієї з найскладнішої складової внутрішнього світу людини, у тому числі з його перетворення, вироблення власних позицій і переконань, постановкою життєвих цілей, пошуку шляхів самовизначення в процесі її життєвої траєкторії, у межах якої особистість виявляє себе, будує, осягає смисл свого існування [2, с.17]. В цьому сенсі саморозвиток особистості слід розуміти як пошук власних позицій, самопізнання, постановка власних життєвих цілей та розробка завдань їх реалізації. Як вважає Ю. Орлов, студент має робити ту справу, яку він визначив і яка представляє його в суспільстві як особистість [10].

З цих позицій А.Маслоу зауважує, що особистісне зростання це послідовне задоволення «вищих» потреб на підставі досягнутих базових, це особливі відносини зі світом і самим собою, які вибудовуються на переконанні, що правильний вибір у житті завжди знаходиться всередині нас; як прагнення ставати дедалі компетентнішим і здатним настільки, наскільки це можливо біологічно, і тією мірою, якою це зростання посилює організм [12, с. 27]; як реалізація конкретного сенсу життя певною особистістю в певний момент [17,20]; як якісні зміни індивідуального розвитку, що стосуються усвідомленого ставлення і спрямованості у майбутнє [1]. Більшість науковців доводять, що саморозвиток – це внутрішній

процес, певний спосіб реагування людини на вплив середовища, усвідомлене вдосконалення себе самого [4, с.24].

Отже, поняття «саморозвиток» можна представити як внутрішній процес самопізнання, що становить основу, визначення особистістю життєвих цілей якісного перетворення власного життя на вищому ступені організації. Ознайомившись із тлумаченням різних авторів щодо такої важливої складової процесу саморозвитку як професійний саморозвиток, ми схилиємося більше до думки, що пропонує Л. Сущенко. На її думку, навички самоосвіти, рефлексивне мислення, участь у діалозі культур, володіння мікродіалогом або внутрішнім діалогом, прагнення до власної життєтворчості є необхідними складовими професійного саморозвитку особистості [15]. Переконливим, на наш погляд, є таке визначення науковців, що професійний саморозвиток – це процес формування особистості, орієнтованої на високі професійні досягнення, процес формування професіоналізму фахівця й діяльності. Базуючись на цих положеннях, можна зробити висновок, що професійний саморозвиток техника-програміста є незворотним процесом, який сприяє його самоствердженню, самовдосконаленню й самоактуалізації як суб'єкта професійного пізнання, спілкування й праці [22, с. 38]. Таким чином, професійний саморозвиток у нашому дослідженні визначаємо як формування такого фахівця, який здатний до свідомого досягнення найвищого рівня фахової компетентності шляхом самоствердження, самоактуалізації, перманентної роботи над собою.

У ході проведення подальшого семантичного аналізу понятійного апарату нашого дослідження сфокусовано розглянемо процес самовдосконалення. У цьому контексті вважаємо доцільним звернутись до твердження О. Затворнюк та І. Чемериловой, що самовдосконалення відіграє провідну роль в особистісному й професійному зростанні людини та досягненні нею акме як вершини розвитку: рух особистості

до максимальної досконалості – «абсолютного акме» (загальнолюдської вершини досконалості), здійснюється через досягнення «відносних акме» (вершин досконалості окремої людини) [12, с. 31] шляхом її невпинної роботи над собою. Самовдосконалення вважається вираженням найвищої людської потреби – потреби в самоактуалізації, яка при її реалізації становить життєвий сенс особистості. У вершинній психології вирішальною в особистісному зростанні, самовдосконаленні людини є її здатність до «самодетермінації» – вміння «вирішити за себе..., а рішення за себе – завжди формування себе» [13]. На думку К. Роджерса, основною рушійною силою самовдосконалення людини виступає поєднання її реального та ідеального «Я», що зумовлює змістовні сили зростання й розвитку особистості, а не особистісні комплекси чи захисні механізми. Важливо те, що «Я-реальне» та «Я-ідеальне» поєднуються в «симфонію» - віру в можливість самореалізації, і це стає потужним внутрішнім генератором бажання до самовдосконалення особистості.

Самовдосконалення особистості починається із системи вимог і суспільних очікувань, при цьому рушійними силами самовдосконалення виступають суперечності між вимогами до особистості та її реальною поведінкою, між її наявними знаннями та освітніми стандартами тощо. Дослідник проблеми самовдосконалення та готовності до самовдосконалення Шестакова переконує, що існують суспільні передумови самовдосконалення особистості, якими стають: зовнішня підтримка, що виражається у створенні сприятливих умов для його реалізації; цілеспрямоване формування необхідних особистісних мотивів, якостей, здібностей, знань, та ін., що формують основу готовності до самовдосконалення а також забезпечують його ефективність; та педагогічний супровід процесів самотворення, завдяки якому забезпечується необхідна підтримка людини в її самовдосконаленні [27, с.43]. Дослідники І. Донцов та В. Лозовий у

своїх наукових розвідках дефініцію самовдосконалення трактують як свідомий рух особистості до досконалості, як саморозвиток, пропущений крізь свідомість суб'єкта, що розвивається [5,8]. Саморозвиток особистості - це процес, в якому вирізняють такі форми, як: самовиховання (нижча) і самовдосконалення (вища), що «відрізняються одна від одної природою самотворчої активності та масштабом перетворень». Проте головною ознакою самовдосконалення особистості слід вважати рівень синтезу її відповідальності та свободи, організованості й спонтанності, творчості й репродукції. Такого рівня реально досягти лише завдяки поєднанню та збалансуванню діалектичних протилежностей особистості в її індивідуальному бутті, - саме ця умова веде до збільшення стійкості людини в умовах певного середовища [3; 4; 18]. Науковець Тертична тлумачить самовдосконалення особистості як «процес розгортання людського в людині», як явище, що «стосується цілісної зміни особистості, а не покращення окремих її властивостей і здібностей» [17], А В.Лозовий зауважує, що для самовдосконалення значущою є «не міра розвитку будь-яких якостей особистості, а їхній моральний зміст» [8, с. 41]. В ідеалі лише та людина здатна до самовдосконалення, якій притаманні «сила мислення як світло пізнання, сила волі як енергія характеру, сила почуття як любов», саме вони задають відповідні напрями її роботи над собою. Як стверджує Г.Гегель, рефлексія світового руху є рушійною силою його розвитку, внутрішньою формою історичної самосвідомості й саморозвитку культури. Мислителі ХІХ ст., продовжуючи наукові розвідки своїх попередників, до механізмів саморозвитку особистості відносили самопізнання, самовизначення, самовдосконалення особистості, рефлексивне мислення, визначали нові шляхи саморозвитку [12, с. 43]. Нарешті, робить висновок Ю. Орлов, найкраще самовдосконалюватися із задоволенням, але за умови, що самовихованням потрібно займатися не вимушено, під тиском

обставин, а вільно, з глибокого, істинно людського бажання стати кращими, досконалішими. Основою такого прагнення є потреба в самореалізації. За нашим переконанням, самовдосконалення – це процес індивідуального управління розвитком власних якостей та здібностей особистості з метою досягнення більш високих показників професійної діяльності (акме).

З огляду на заявлену тему нашої статті, одним із завдань дослідження є розкриття суті поняття «професійне самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів». Зазначимо, що дослідниця Л. Сущенко професійне самовдосконалення тлумачить як «внутрішній процес якісних самозмін, який відбувається за рахунок усвідомлення особистістю необхідності самовдосконалення, грамотного самоаналізу, власних роздумів і рефлексії; мотиваційного, цілеспрямованого і добре організованого саморуху до найкращого в собі» [15, с. 53]. Нам імпонує твердження, що професійне самовдосконалення – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку. Слід взяти до уваги, що професійне самовдосконалення відбувається у формі самоосвіти та самовиховання. Останнє Н. Путіловська тлумачить як соціальне явище, що властиве тільки людині, яка усвідомлює себе в системі суспільних відносин [11, с. 44]. Щодо самовдосконалення, то Т. Шестакова акцентує увагу на свідомому і виключно позитивному характері особистісних змін, що забезпечує досягнення людиною вершин свого розвитку; в терміні «саморух» підкреслено внутрішню детермінованість самовдосконалення, що є самодовільним рухом до досконалості, закладеним у людині генетично.

Для нашого дослідження цінною є думка І. Зязюна щодо характеристики професійного самовдосконалення, основними якостями якого вчений називає духовну елітарність, інтелігентність,

продуктивність інтелектуальної діяльності. Адже професійне становлення техника-програміста тісно пов'язане з розвитком його когнітивної сфери, інтелектуальної загартованості, ерудиції, латерального мислення, креативності, технічної майстерності [7, с. 59]. Важливо зазначити, що особистість виходить на нові можливості самовдосконалення і професійного самовиявлення завдяки творчості. На нашу думку, професійне самовдосконалення слід тлумачити як процес усвідомленого, перманентного формування особистості, спрямований на високі професійні досягнення за рахунок постійного руху вперед до досконалості, що реалізується шляхом самомотивації, планування, організації та самоконтролю.

Таким чином, маємо можливість провести порівняльний аналіз змісту понять саморозвиток і самовдосконалення, що представлений у таблиці 1.

Отже, феномен саморозвитку ми розуміємо як обов'язково внутрішній, мотиваційний процес, спрямований на досягнення конкретної мети; як свідоме самовдосконалення. Внутрішньо організовані процеси відбуваються за наявності спрямованості особистості на саморозвиток, який реалізується за умови самомотивації, планування, організації та самоконтролю – основних функцій самоменеджменту.

Відтак, самовдосконалення є процесом свідомого керування розвитком особистості, індивідуальних якостей, здібностей. Метою самовдосконалення є досягнення більш вагомих і значимих результатів, прагнення бути кращим. Самовдосконалення відбувається завдяки прагненню кожної людини до досконалості, наближення до певного ідеалу.

**Порівняльний аналіз дефініцій «саморозвиток» і
«самовдосконалення»**

Саморозвиток	Самовдосконалення
Процес автономного управління поступовим переходом природи людини від одного стану в інший – через пізнання, визначення, програмування та об'єктивацію власних потенцій з метою досягнення життєвих цілей	Процес індивідуального управління розвитком власних якостей та здібностей особистості з метою досягнення більш високих показників професійної діяльності (акме)
Професійний саморозвиток визначаємо як процес автономного управління поступовим переходом комбінації знань, умінь і практичних навичок фахівця, оптимізації способів власного мислення, спеціальних, світоглядних і громадянських якостей, формування морально-етичних цінностей до більш цілевідповідного стану, що визначає здатність особи успішніше здійснювати професійну діяльність	Професійне самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів визначаємо як процес індивідуального управління розвитком системи знань, практичних умінь і навичок фахівця, творчих здібностей, оптимізації способів власного мислення та спеціальних професійних якостей, формування тих морально-етичних цінностей, які сприяють досягненню високих показників професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розглянувши різні тлумачення щодо забезпечення саморозвитку особистості, ми можемо сформулювати визначення цього феномену в контексті особистості сучасного техника-програміста. Професійний саморозвиток майбутніх техніків-програмістів – це неперервний процес позитивних змін якісного стану різних сфер особистості, результат усвідомлення потреби у самоосвіті та самовихованні (саморозвитку) і, як результат, набуття студентами таких особистісно-професійних новоутворень: нових мотивів, цілей, професійних знань, способів діяльності, соціальної комунікації, фахової творчості, які трансформують розвиток особистості у якісний рух до висококваліфікованого майстра своєї справи.

Наступними кроками нашого дослідження вбачаємо визначення та обґрунтування педагогічних умов формування готовності до фахового самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів.

Література

1. Альбуханова К. Проблема соотношения личности, индивидуальности, субъекта. Современная личность: Психологические исследования / отв. ред. М. Воловикова, Н. Харламенкова. Москва: Изд-во «Ин-т психологии РАН», 2012. С. 17–35.
2. Вайніленко Т. Самовдосконалення особистості як наукова проблема. Вісник: Збірник наукових статей НПУ імені М. П. Драгоманова /Укл. П. Дмитренко, О. Макаренко, О. Симоненко. К.: НПУ, 2004. Вип. №5. С. 50–52.
3. Варій М. Психологія: Навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2009. 288 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник: довідкове видання. К.: Либідь, 1997. 373 с.
5. Донцов И. Личное самосовершенствование и мораль. Москва: Знание, 1975. С. 62.
6. Драч І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Ун-т менедж. освіти. К.: Дорадо-Друк, 2013. 455 с.
7. Зязюн І. Філософія педагогічної дії: монографія. К.; Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
8. Лозовой В. Самовоспитание личности как философско-социологическая проблема: автореф. дис. на соискание учёной степени д-ра филос. наук: 09.00.01. К, 1991. 33 с.
9. Орлов Ю. Восхождение к индивидуальности: Кн. для учителя. Москва. Просвещение, 1991. 184 с.
10. Орлов Ю. Самопознание и самовоспитание характера: Беседы психолога со старшеклассниками: Кн. для учащихся. Москва: Просвещение, 1987. 223 с.

11. Путіловська Н. Роль самовиховання в професійному зростанні студента. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки*. Т. 1. 2008. Вип. 20. С. 165–170.
12. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека /пер. с англ. Москва: Прогресс: Универс, 1994. 224 с.
13. Роджерс К. Несколько важных открытий. *Вестник МГУ. Сер. «Психология»*. 1990. № 2. С. 58–65
14. Сущенко А. Гуманізація педагогічної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник. Запоріжжя: Пре'єр, 2003. 222 с.
15. Сущенко Л. Науково-педагогічний супровід професійного зростання освітян: теорія і практика: монографія. Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Запоріжжя: КПУ, 2011. 147 с.
16. Сущенко Л. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менеджм. освіти» АПН України. К, 2009. 20 с.
17. Тертична В. Самовдосконалення особистості: культурологічний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.04. Харківський національний ун-т ім. В. Каразіна. Харків, 1999. 16 с.
18. Тлумачний словник української мови: Понад 12500 статей (близько 40 000 слів) / уклад. Л. Боярова [та ін.]; ред. В. Калашник. 2-е вид., випр. і доп. Харків: Прапор. 2005. 281 с.
19. Фейербах Л. Избранные философские произведения: в 2 т. / Москва: Политиздат, 1955. Т. 2.
20. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник /общ. ред. Л. Гозмана и Д. Леонтьева; пер. с англ. и нем.; вст. ст. Д. Леонтьева. Москва: Прогресс, 1990. 368 с.

21. Чемерилова И. Формирование готовности будущего педагога к профессиональному самосовершенствованию: автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук: 13.00.01 / Чувашский гос. ун-т им. И. Н. Ульянова. Чебоксары, 1999. 20 с.

22. Шаповалова І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до самовдосконалення та формування основ здорового способу життя: теоретичний аспект. [Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах](#). 2014. Вип. 36. С. 427–437.

23. Шаповалова І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення: проєкція на самореалізацію в педагогічній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 45. С. 405–411.

24. Шаповалова І. Формування фахової компетентності майбутніх учителів фізичної культури в контексті підготовки до професійного самовдосконалення: *Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура*. Хмельницький : ХГПА. 2014. Вип. 17. С. 204–208.

25. Шаповалова І. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя фізичної культури: теоретичний аспект. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)*: зб. тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: 31 жовтня – 1 листопада 2014 року. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. С. 83–86.

26. Шаповалова І. Професійне самовдосконалення як фактор розвитку професіоналізму майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2014. Вип. 39 (92). С. 414–418.

27. Шестакова Т. Формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. / Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України, відділ теорії і практики педагогічної майстерності. Київ, 2006. С. 43

Оформлено згідно з ДСТУ 8302:2015

Транслітерація

1. Albukhanova K. Problema sootnosheniya lychnosty, yndyvudualnosty, sub'ekta. Sovremennaiia lychnost: Psykholohycheskye yssledovanyia / otv. red. M. Volovykova, N. Kharlamenkova. Moskva : Yzd-vo «Yn-t psykholohyy RAN», 2012. P. 17–35.
2. Vainilenko T. Samovdoskonalennia osobystosti yak naukova problema. Visnyk: Zbirnyk naukovykh statei NPU imeni M. P. Drahomanova /Ukl. P. Dmytrenko, O. Makarenko, O. Symonenko. K.: NPU, 2004. Vyp.№5. P. 50–52.
3. Varii M. Psykholohiia: Navch. posib. K.: «Tsentr uchbovoi literatury», 2009. 288 p.
4. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichni slovnyk: dovidkove vydannia. K.: Lybid, 1997. 373 p.
5. Dontsov Y. Lychnoe samosovershenstvovanye y moral. Moskva: Znanye, 1975. P. 62.
6. Drach I. Upravlinnia formuvanniam profesiinoi kompetentnosti mahistrantiv pedahohiky vyshchoi shkoly: teoretyko-metodychni zasady: monohrafiia / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, Un-t menedzh. osvity. K.: Dorado-Druk, 2013. 455 p.

7. Ziazium I. Filosofiia pedahohichnoi dii: monohrafiia. K.; Cherkasy: Vyd-vo ChNU im. Bohdana Khmelnytskoho, 2008. 608 p.
8. Lozovoi V. Samovospytanye lychnosty kak fylosofskosotsyolohycheskaia problema: avtoref. dys. na soyskanye uchenoi stepeny d-ra fylos. nauk: 09.00.01. K, 1991. 33 p.
9. Orlov Y. Voskhozhdentye k yndyvydualnosti: Kn. dlia uchytelia. Moskva. Prosveshchentye, 1991. 184 p.
10. Orlov Y. Samopoznanye y samovospytanye kharaktera: Besedi psykhologa so starsheklassnykamy: Kn. dlia uchashchykhsia. Moskva: Prosveshchentye, 1987. 223 p.
11. Putilovska N. Rol samovykhovannia v profesiinomu zrostanni studenta. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu im. V. Sukhomlynskoho. Ser. Pedahohichni nauky. T. 1. 2008. Vyp. 20. P. 165–170.
12. Rodzhers K. Vzghliad na psykhoterapiyu. Stanovlenye cheloveka /per. s anhl. Moskva: Prohress: Unyvers, 1994. 224 p.
13. Rodzhers K. Neskolko vazhnykh otkrytyi. Vestnyk MHU. Ser. «Psykholohyia». 1990. № 2. P. 58–65
14. Sushchenko A. Humanizatsiia pedahohichnoi diialnosti vchytelia: Naukovo-metodychnyi posibnyk. Zaporizhzhia: Preyer, 2003. 222 p.
15. Sushchenko L. Naukovo-pedahohichni suprovid profesiinoho zrostannia osvitan: teoriia i praktyka: monohrafiia. Nats. ped. un-t im. M. Drahomanova. Zaporizhzhia: KPU, 2011. 147 p.
16. Sushchenko L. Stymuliuvannia profesiinoho samovdoskonalennia vchyteliv pochatkovykh klasiv u

systemi pisliadyploinoi osvity: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04 / Derzh. vyshch. navch. zakl. «Un-t menedzhm. osvity» APN Ukrainy. K, 2009. 20 p.

17. Tertychna V. Samovdoskonalennia osobystosti: kulturolohichni aspekt: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filos. nauk : 09.00.04. Kharkivskiy natsionalnyi unt im. V. Karazina. Kharkiv, 1999. 16 p.
18. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: Ponad 12500 statei (blyzko 40 000 sliv) / uklad. L. Boiarova [ta in.]; red. V. Kalashnyk. 2-e vyd., vypr. i dop. Kharkiv: Prapor. 2005. 281 p.
19. Feierbakh L. Yzbrannie fylosofskye proyzvedenyia: v 2 t. / Moskva: Polytyzdat, 1955. T. 2.
20. Frankl V. Chelovek v poyskakh smisla: sbornyk /obshch. red. L. Hozmana y D. Leonteva; per. s anhl. y nem.; vst. st. D. Leonteva. Moskva: Prohress, 1990. 368 p.
21. Chemerylova Y. Formyrovanye hotovnosti budushcheho pedahoha k professyonalnomu samosovershenstvovanyiu: avtoref. dys. na soyskanye uchenoi stepeny kand. ped. nauk: 13.00.01 / Chuvashskiy hos. un-t ym. Y. N. Ulianova. Cheboksari, 1999. 20 p.
22. Shapovalova I. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do samovdoskonalennia ta formuvannia osnov zdorovoho sposobu zhyttia: teoretychnyi aspekt. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. 2014. Vyp. 36. P. 427–437.
23. Shapovalova I. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoho samovdoskonalennia: proektsiia na samorealizatsiiu v pedahohichnii diialnosti. Pedahohika

formuvannia tvorchoi osobystosti u vshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. 2015. Vyp. 45. P. 405–411.

24. Shapovalova I. Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v konteksti pidhotovky do profesiinoho samovdoskonalennia: Pedahohichniy diskurs: zb. nauk. prats / hol. red. I. M. Shorobura. Khmelnytskyi : KhHPA. 2014. Vyp. 17. P. 204–208.
25. Shapovalova I. Profesiinyi samorozvytok maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury: teoretychnyi aspekt. Liudyna ta sotsium: suchasni problemy vzaiemodii (psykholohichni ta pedahohichni aspekty): zb. tez naukovykh robit uchasnykiv Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii. Lviv: 31 zhovtnia – 1 lystopada 2014 roku. Lviv: HO «Lvivska pedahohichna spilnota», 2014. P. 83–86.
26. Shapovalova I. Profesiine samovdoskonalennia yak faktor rozvytku profesionalizmu maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pr. / [redkol.: T. I. Sushchenko (holov. red.) ta in.]. Zaporizhzhia: KPU, 2014. Vyp. 39 (92). P. 414–418.
27. Shestakova T. Formuvannia hotovnosti maibutnikh pedahohiv do profesiinoho samovdoskonalennia: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. / Instytut pedahohiky i psykholohii profesiinoy osvity Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, viddil teorii i praktyky pedahohichnoi maisternosti. Kyiv, 2006. P. 43

Varava Irina Pavlivna
Professor of History and Philosophy at the College of
Information Technology and Land Management of the National
Aviation University, varavairina8@gmail.com

Ukraine, Kyiv

**CONCEPTING FIELD OF FORMATION OF FLEXIBILITY
OF FUTURE TECHNIQUES-PROGRAMMES TO
PROFESSIONAL SELF-CONSTRUCTION**

The article substantiates the essence of the notion of self-improvement as a key aspect in achieving the highest level of professional and personal growth, and a comparative analysis of the definitions of "self-development" and "self-improvement" is conducted. The analysis of scientific opinions on the essence of the main research definitions, in particular "professional self-development" and "professional self-improvement of the future technicians-programmers", and, most importantly, the components of the theoretical model of formation of readiness for the professional self-improvement of future technicians-programmers, and their content are determined.

Key words: "self-development", "professional self-development", "self-improvement", "professional self-improvement of future technicians-programmers", "model", "theoretical model".